

MOLITVA ZAJEDNICE IZMEĐU TRADICIJE I NEVOLJE (DJ 4, 23-31) Lukin tekst, prethodni tekst i značenje o molitvi

Nikola HOHNJEC, Zagreb

Sažetak

Prvo se izdvaja molitva u Dj 4,23-31: općeniti govor o molitvi i molitva u Novom zavjetu. U istom prvom dijelu slijedi izlaganje starozavjetne pozadine i teksta Djela apostolskih. Posebno se izlaže Lukina tradicija. Kao drugo izlaže se zatim egzegetsko-teološko značenje pojedinih redaka molitve u Dj 4,23-31. Prilog završava s kristološkim sažetkom i pokazuje teološku perspektivu.

Ključne riječi: molitva, evanđelist Luka, apostolska Crkva, kristologija.

I. Molitva kao izdvojeni oblik vjere i navještaja

1. Molitva u Novom zavjetu

Ovdje se prvo govori općenito o molitvi a zatim o molitvi u Djelima apostolskim. Predloženi odlomak tvori zatvorenu cjelinu (4, 1-31).¹ Riječ je o molitvenom sastavu unutar apostolske zajednice.²

a. Općenito o molitvi u zajednici: Uobičajen molitveni stav u grčko-rimskom kulturnom okruženju bilo je stajanje s uzdignutim rukama.³ Molitva se u cjelokupnoj starini izgovarala glasno.⁴ Najčešće se susretala molitva prošnje; zahvalnica je rijetko zastupljena budući da je čovjek starine svoju zahvalu izražavao hvalospjevom i zavjetnim darovima. Tako u Starom zavjetu nije sačuvana nijedna čista molitva u prozi. Valja razlikovati spontane molitve u odnosu na okolnosti ili postojeće i pripremljene molitvene izreke.

---

¹ Usp. J. ZMIJEVSKI, *Die Apostelgeschichte*, Regensburger Neues Testament RNT, Regensburg, 1994., 224.

² Usp. R. PESCH, *Die Apostelgeschichte*, Evangelisch-katholischer Kommentar zum Neuen Testament EKK, Zürich – Neukirchen – Vluyn, 1986., 173.

³ Usp. M. REISER, *Sprache und literarische Formen des Neuen Testaments*, Eine Einführung, Ferdinand Schöningh, Paderborn-München-Wien-Zürich, 2001., 168.

⁴ *Isto.*

Pogani u vrijeme nastanka Novog zavjeta upotrebljavaju za molitvu riječ *euhe*. Novi zavjet za istu riječ upotrebljava gotovo isključivo oblik *proseuhe*. U 1 Tim 2, 1 rabi se za molitvu također *deesis* i *euteuxis* koje upečatljivo označuju molitvu prošnje. Isto mjesto koristi pored *proseuhe* i *euharistia*, zahvala. Molitva već od starine posjeduje osnovnu strukturu: zazivanje Boga s atributom; dio koji opisuje stanje ili opravdanje; prošnju.

Isti uzorak može se uočiti i u židovskim molitvama. Drugi se dio molitve može udvostručiti. Redosljed između prvog i drugog dijela mogu se mijenjati. Utemeljenje i prošnja mogu nastupiti više puta. U kratkim prošnjama ili »strelovitim« molitvama opravdanje može sasvim izostati. Lukino (III.) evanđelje je evanđelje molitve.⁵ Inače Novi zavjet navodi čitav niz molitava koje iznose stanje stvari. Izvor izreka (*Logienquelle*) svjedoči kratku molitvu proslave: (Mt 11, 25-27 / Lk 10, 21-22): »U ono vrijeme reče Isus: 'Slavim te, Oče, Gospodaru neba i zemlje, što si ovo sakrio od mudrih i umnih, a objavio malenima ...'« Terminologija je židovska.⁶ U prisposobi o farizeju i cariniku nalaze se dvije poznate molitve, molitva usporedbe i uzdizanja – što i nije molitva i iskrena molitva pokajanja (Lk 18, 11-13). Isusova molitva u Getsemanskom vrtu je jednostavna i kratka (Mk 14, 36): »*Abba!* Oče! Tebi je sve moguće! Otkloni čašu ovu od mene! Ali ne što ja hoću, nego što hoćeš ti!« Ovdje su prisutne sve tri sastavnice klasične strukture: oslovljavanje Oca, dokazivanje: sve je kod Boga moguće i prošnja.

Sinoptici navode Isusove kratke molitve na križu (Mk 15, 13 par; Lk 23, 34 i 23, 46). Molitva zahvale izriče se prije Lazarovog uskrsnuća: molitva u Iv 11, 41-43 postaje u Iv 12, 27-30 prošnja. Bez analogije stoji tzv. velikosvećenička molitva (Iv 17), koja je duga ivanovski stilizirana prošnja. Isus koristi u svim predanim molitvama oslovljavanje Oca. Iznimku čini zaziv iz Ps 22 u Mk 15, 34; u Mt 11, 25 par: Ispred Oca stoji i Gospodar neba i zemlje, dok su ranožidovske molitve više voljele oslovljavanje s Gospodin, Gospodar (često *despota*).⁷ Molitva Očenaš pokazuje jedinstveni molitveni iskaz u Novom zavjetu. Lukin sastav pokazuje pet prošnji (11, 2-6) i svečani, blagdanski i prošireni sastav sa sedam prošnji iznosi se kod Mateja (6, 9-13) s jednom varijantom u Nauku 12 apostola (Didahé, 8, 2 sl). Očenaš kod Luke pokazuje sljedeću strukturu: zaziv Oca s prošnjama u drugom licu jednine koje se tiču Božjih imena i njegovog gospodstva i tri zaziva za ljudske potrebe u prvom licu množine. Varijanta kod Mateja pretvara zaziv Oca u tri prošnje za posvećenje Božjeg imena, dolazak kraljevstva Božjeg i izvršenje volje Božje.

---

⁵ Usp. O. CULLMANN, *La preghiera nel Nuovo Testamento*, Una risposta alle domande odierne, (Prijevod), Claudiana, Torino, 1955., 183.

⁶ Usp. M. REISER, *Sprache und literarische Formen des Neuen Testaments*, ... 179.

⁷ ISTI, 172.

b. Molitva u prvobitnoj zajednici (Dj): ima mišljenja da se u Dj 4, 23-31 radi o najvećoj molitvi u cijelom Novom zavjetu.⁸ Lukina⁹ Djela apostolska naglašavaju na poseban način molitvu u raznim očitovanjima života prvih kršćana.¹⁰ Molitva želi postići zaštitu. Zajednica ne traži ništa osobno za sebe nego moli za milost da svoj zadatak izvrši neometano i slobodno na što ju je pozvao sam Bog. Dj 4, 23 ne sadrže nikakav podatak gdje se molitva odvija. Izričaj: »odoše svojima« po sebi ne označuje mjesto, ali pretpostavlja okupljenu zajednicu. Jedva se može prihvatiti da se sabrala čitava kršćanska zajednica od otprilike 8000 kršćana.

Molitva se dijeli na tri dijela: središte (4, 24-30); molitva zajednice (4, 23); uslišenje molitvene prošnje (4, 31).¹¹ Prvi i drugi dio dvostruko se odnose: vode protivnika, molitvena prošnja (29 sl), odnosi se na neposrednu početnu (23) kratko opisanu situaciju.¹² Između drugog i trećeg dijela moguće je utvrditi sljedeće odnose: u oba se dijela spominje Duh Sveti (25.31), oba se puta susreće izraz »smjelo«; oba puta se govori o zboru (24 sl. 31). Redak 23 odgovara u molitvenoj prošnji recima 29-30. Bog izvodi znak i daje (29) kršćanima zamoljenu smjelost da navijeste Božju riječ (31c). Konačno postoji povezanost i između prvog i trećeg dijela ukoliko se završetak o stanju stvari¹³ vraća na redak 23. Nudi se naročito bliska srodnost s molitvom Iz 37, 16-20 (usp. 2 Kr 19, 15-19). Oslovljavanje Boga donosi utočište uz pomoć Ps 146, 6 na spasonosno djelovanje, Božje stvaralačko djelo, povijest Izraela i molitvu za izbavljenje iz nevolje.¹⁴

Poseban dio tvore biblijski navod i izlaganje. Bog je već djelovao. Molitvena prošnja nije izbavljenje već dar smjelosti za navještaj Božje riječi. Jedan od stupova prazajednice jest ustrajnost u molitvi (Dj 2, 42 sl).¹⁵ Iznova okupljena zajednica na molitvu upućuje molitvu Bogu (4, 29-30).¹⁶ Radi se o progonstvu i otporu.

⁸ Usp. G. STÄHLIN, *Die Apostelgeschichte*, Neues Testament Deutsch NTD, Göttingen ⁵1975., 76: »... das grosse Gemeindegebet, das grösste, das im Neuen Testament erhalten ist«, (... velika molitva zajednice, najveća koja se nalazi u Novom zavjetu), Isto vrijedi i za: R. PESCH, *Die Apostelgeschichte*, I. Teilband, ... 178.

⁹ Lukino autorstvo zastupa naročito F. MUSSNER, *Die Apostelgeschichte*, Die Neue Echter Bibel NEB, Würzburg, 1984., 34: »Die ganz und gar von Lukas gestaltete Perikope schliesst bewusst an die vorhergehende an« (Perikopa koju je potpuno oblikovao Luka svjesno se nadovezuje na onu prethodnu).

¹⁰ Usp. O. CULLMANN, *La preghiera nel Nuovo Testamento*, ... 183.

¹¹ Usp. J. ZMIJEVSKI, *Die Apostelgeschichte*, ... 224.

¹² *Isto.*

¹³ Usp. G. SCHNEIDER, *Die Apostelgeschichte*, I. Teil, Herders theologischer Kommentar zum Neuen Testament HThKNT, Freiburg - Basel - Wien, 1980., 354.

¹⁴ Usp. J. ZMIJEVSKI, *Die Apostelgeschichte*, ... 225.

¹⁵ Usp. O. CULLMANN, *La preghiera nel Nuovo Testamento*, ... 183.

¹⁶ U Djelima apostolskim usmjerene su dvije kršćanske molitve Bogu (1, 24-25; 4, 23-31, najveća u Novom zavjetu) i dva kratka zaziva Gospodinu Isusu (7, 59-60). Dvije Bogu upućene molitve

Zajednica se osjeća pogođenom zbog zabrane govora o Isusu (23) i usprkos tome moli za smjelost u navješćivanju Božje riječi o njemu (29). Po prvi puta ona ima posla s neprijateljskom silom koja želi ugušiti slobodu riječi Božje. Apostolima Petru i Ivanu nanoseno je zlo: napadnuti su i mučeni. Odveli su ih pred sud i saslušali. I zaprijetili su im da ne govore više u Isusovo ime. Zajednica spoznaje da je ugrožena kao cjelina i treba Božju pomoć (29.31). Izvršava djelo što potvrđuje sebe samu i moli.

Ta molitva ima paradigmatički značaj: radi se i o konkretnom povijesnom odnosu iz Starog zavjeta s prošnjom za smjelo poslanje na riječi i djelu. Zajednica pokušava prije svega ispravno gledati stvari i razumjeti ih. Tako nastaje molitva uvida,¹⁷ molitva koja objašnjava: razmatranje Božje apsolutnosti; pogled na Božje djelovanje u povijesti spasenja; okrenutost prema ondašnjem danas. Zajednica je shvatila da to predstavlja oblik njezinog učlanjenja u patničkog i progonjenog Krista i njezina je prošnja: da može smjelo naviještati Božju riječ. Zazivanje Božje tvori molitvu prošnje:¹⁸ kad su se pomolili (31a). Prvo dolazi temeljna prošnja: riječ Božju tako proslijediti da pokazuje snagu preobrazbe Božjeg duha.

Molitva (24b-30) ima na početku oznaku (23), uvod (24a) i završetak kao uslišenje (31). Iznova se aktualizira duhovski događaj bez istog ponavljanja. Zazivi Gospodin, Gospodar prisjećaju na starozavjetne molitve (24; Ps 146, 6) prije svega na molitvu Ezekije (Iz 37, 16-20). Molitva zajednice sadrži dva retka Ps 2 (2, 1-2), tekst koji se opet u svojim glavnim sastavnicama izlaže molitveno (4, 25-28).

Urota mnogih završava tragično s Isusovom mukom. To je odgovaralo volji Božjoj. Preslušavanje apostola izjednačeno je s Isusovim preslušavanjem. Ono što se dogodilo Kristu objašnjenje je onoga što se i zajednici događa. Prenosjenje vodi do nove molitvene prošnje s imperativima za Božju pažnju prema zajednici, za dar snage čudesa, za potporu i navještenje. To je prošnja za slobodno poslanje makar apostoli morali pružiti otpor (4, 19-20).¹⁹ Zadnji redak vodi neposredno prema slijedećem: navodi hrabro naviještanje (31c) svedeno na sadašnji trenutak i buduće vrijeme.

---

imaju istu osnovnu strukturu: sazđani zaziv Boga (1, 24a; 4, 24-28) i jednu prošnju (1, 24b-25; 4, 28-30). (Navedeno mjesto, Traduction oecumenique de la Bible TOB, Paris – Villiers-le-Bel, 1997.).

¹⁷ Usp. C. M. MARTINI, *Wie lerne ich beten? Anregungen und Beispiele aus dem Lukasevangelium (und aus der Apostelgeschichte)*, (Prijevod), Verlag Neue Stadt, München-Zürich-Wien, 1983., 86-87.

¹⁸ ISTI, 88.

¹⁹ Prošnja za daljnju smjelost u naviještanju odgovara situaciji u 4,19-20: »... Sudite je li pred Bogom pravo slušati radije vas nego Boga. Mi doista ne možemo ne govoriti što vidjesmo i čusmo.«

2. Stanje teksta i starozavjetna pozadina kao raznolikost u utjecaju

Tekstualna predaja poziva se na LXX koja vrijedi kao autonomno polazište. Valja razlikovati dvije vrste biblijskih navoda. U jednostavnom navođenju Luka ostaje vjeran u općenitom tekstu LXX. Navodi u nizovima pokazuju veće razlike prema LXX. Luka crpi izravno iz originala – ali je ovisan i o navjestiteljima. Vrijedi spomenuti da je stil u Lukinim govorima vrlo originalan. Codex Vaticanus B sa svojim profinjenim osjećajem za stil, i prozvan istočnim neutralnim tekstom ima prednost i ostaje vjeran Lukinom zgusnutom i nervoznom stilu.²⁰ Tekst B predstavlja stvaralačku Crkvu Aleksandrije.²¹ Zapadni tekst Codex D (Cambridge) je drukčiji i slaže se sa LXX, po proširenjima i dužini udaljuje se od neutralnog teksta ali pokazuje zanimanje za lokalizaciju različitih biblijskih navoda.

Molitva sadrži mnoge razne starozavjetne prisjećaje. Postoji predana osnova molitve u recima 24b–30. Oblik u retku 24 potječe od Ezekije (Iz 37, 16-20; usp. 2 Kr 19, 15-19) i sadržaj u istom retku potječe iz Ps 146, 6 (LXX: Izl 20, 11). Za razliku od Iz 37, 20 mlada zajednica ne moli za izbavljenje nego za smjelo navještenje riječi Božje.²² Neodjeljivo od navještaja stoji Božje čudesno djelovanje u Isusu Kristu. Bog se po starozavjetnom oslovljavanju označava kao Gospodar (Lk 2, 29; Otk 6, 10). Zatim stoji prvi naslov za Boga, zaziv kao Stvoritelja (Iz 37, 16; Ps 146, 6; Izl 20, 11). Drugi naslov kao Gospodin povijesti, silnom na riječi uvodi navod iz Ps 2, 1-2.²³ Ps 2 je kraljevski psalam, sastavljen za uprijestoljenje nekog nepoznatog povijesnog kralja iz davidovske dinastije.²⁴ Ovo mjesto sa svojim opisom previranja i sukoba priprema zavjeru protiv Isusa.²⁵ Psalam, naime, govori o djelovanju židovskih i poganskih protivnika nasuprot Bogu i njegovom Pomazaniku. David, autor psalama navodi se kod prvih kršćana kao prorok. U biblijskom tumačenju Psalam (2) o Božjem Pomazaniku jednak je Deuteroizajiji gdje se govori o Jahvinom Sluzi (40–55). Tako uporaba Psalma upravo vrijedi u odnosu na mesijanstvo uspoređeno s Deuteroizajijom o Sluzi Jahvinom. Mesijansko mjesto u Ps 2, 1-2²⁶ govori o ustanku naroda protiv Gospodina i njegovog Pomazanika (4, 25-26).

²⁰ Usp. J. DUPONT, *Studi sugli Atti degli apostoli*, (Prijevod), Edizioni Pauline, Roma 1973., 44. Pozivajući se na Cerfaux on pokušava, kao što misli i Wikenhauser, vrednovati zapadni tekst.

²¹ ISTI, 44.

²² Usp. K. KLIESCH, *Apostelgeschichte*, Katholisches Bibelwerk, Stuttgart, 1986., 62.

²³ Zagrebačka Biblija (ZB) (Zagreb, 1968.) naglašava mesijansku proročku obojenost mjesta. Ps 2, 1-2 navodi se prema LXX poimanju i ne izbjegava hebrejski tekst.

²⁴ Usp. J. A. FITZMYER, *The Acts of the Apostles*, A New Translation with Introduction and Commentary, (The Anchor Bible AB), Doubleday, New York, London, Toronto, Sydney, Auckland, 1998., 309.

²⁵ Usp. G. SCHNEIDER, *Die Apostelgeschichte*, I. Teil, ... 354.

²⁶ Proročanstvo Psalma (2) još je jasnije: u dan kad je on kao kralj na Sionu posvećen te kao Božji pomazanik (2) postaje Sinom Božjim (7) i uvodi osiguranje sveopćeg gospodstva (8-13).

Bog i Pomazanik poprimaju kršćansko objašnjenje ali malo se očituje o mesijanizmu u užem smislu budućeg Mesije kojeg očekuje pretkršćansko židovstvo. Svakako valja promatrati kraljeve, upravitelje, narode i plemena u Isusovom smislu. Prazajednica misli da je Isusova smrt rezultat urote različitih čimbenika: učenik (Juda), Židovi (jeruzalemski upravitelji) poganski Rimljani (Poncije Pilat). A Isus je svetac i sluga. Inače nigdje se drugdje osim kod Lk 4, 18 kao navodu iz Iz 61, 1 ne govori o Božjem pomazanju ali Dj 10, 38 govore o krštenju Ivana Krstite-lja u kojem je Bog Isusa pomazao Duhom Svetim. Kršćanska molitva pojedinačno pokazuje primjenu na Isusovu muku. Prema Psalmu objedinjuju se plemena i narodi što Djela apostolska s jedne strane izjednačuju s Izraelcima a s druge strane s Rimljanima. Kod saveznika u zlu spominju se kraljevi i gospodari i tako su kraljevi izjednačeni s Herodom i gospodari s Poncijem Pilatom.

Svi su se u Jeruzalemu povezali kao igrači protiv Sluge i Pomazanika Isusa (27). Plemena, *amim* su Izrael u grčkom prijevodu jer u hebrejskom odnosi se riječ na strane narode *gojim*. Besmislena množina uzeta je iz Psalma i ovdje se može prevesti s jedninom. Mesijansko tumačenje pokazuje stanje stvari: progonoštvo su prouzročili saduceji (4, 1).

Mesijanska kumranska zbirka florilegij u nažalost vrlo stranom komentaru 4QPs 2,2-2 može ipak posredovati da će se na koncu vremena kraljevi naroda podići protiv Izraelovih izabranika. Čini se da jednina protiv svoga Pomazanika u kolektivnom se smislu tumači kumranskim sadokidima: izraelski izabranici prepoznaju se u Pomazaniku.²⁷

3. *Evandelist Luka autor je molitve*

Odlomak 4,23-31 najvažniji je dio naracije koja započinje u Lk 3,1.²⁸ Luka često opisuje Isusa u molitvi; sada članovi prazajednice mole.

Prizor stvarno potječe od Luke: blizina Isusovog raspeća i Hrama.²⁹ U molitvi se doznaje što se događa dvojici apostola; ispunjeno je ono što se već dogodilo u Ps 2, 1-2. Sve je u skladu s Božjim planom spasenja.

Molitve u Iz 37 i Ps 2 bile su evandelistu Luki uzor. Paralelno s njima bile su i molitva kod Josipa Flavija i Mojsijeva molitva.³⁰ a. Usprkos tome molitva se vraća Luki.³¹ Lukino autorstvo posvjedočuju rječnik, stil, sadržaj i literarni odnos

---

²⁷ Usp. J. DUPONT, *Studi sugli Atti degli apostoli*, ... 508.

²⁸ Usp. J. A. FITZMYER, *The Acts of the Apostels*, ... 306.

²⁹ *Isto*.

³⁰ ISTI, 306-307.

³¹ O. BAUERNFEIND (*Die Apostelgeschichte, Theologischer Handkommentar zum Neuen Testament*, Leipzig, 1936.) i R. PESCH misle drukčije.

prema molitvi Iz 37.³² b. Makar se govori o Lukinoj predaji, poznato je da ovdje ni u kojem slučaju nije zapisana tradicionalno ranokršćanska molitva kao cjelina. Postoji uska veza s konkretnom situacijom (4,29): prošnje i biblijsko izlaganje (4,27 sl). Isto se tako ne govori o cijeloj zajednici.³³ Između prvog i drugog dijela preuzima se i govori o prethodnom prenesenom odlomku. Posrijedi je odlomak stare molitve koja se liturgijski oslanja na Ps 2, 1-2 gdje Bog skriveno djeluje.³⁴ Herod i Pilat ne odgovaraju molitvi nego izlaganju. Između redaka 25-28 i 29-31 nastaje prekid. U Dj 4,27 Isusovi su protivnici: Herod i Poncije Pilat kao što spominje Lk 23. U retku 29 jeruzalemsko Veliko vijeće prijeti apostolima ako nastave govoriti i djelovati u Isusovom imenu (17.21). Novi zavjet nema nijednu potvrdu osim Dj 4,25 gdje se Ps 2, 1-2 primjenjuje na Isusovu patnju. Egzegeza Djela apostolskih odveć je usiljena da bi služila kao biblijski dokaz. Božji je Krist patnički Sluga u kristologiji. Lk 23 nije predaja nego povijesni prisjećaj gdje se Herod i Poncije Pilat radije promatraju kao svjedoci Isusove nevinosti. Luka je sam stvorio i izrekao tu molitvu. Ovdje se susreću naslovi Sluga i Svetac. U molitvi prevladava bratsko-sestrinski, obiteljski odnos.³⁵ Redak 24a ne pokazuje diskusiju nego jednodušnu molitvu: kršćanski skup je molitvena zajednica. Uporabljeni naslov *despota*, Gospodar susreće se 25 puta u starozavjetnim knjigama. Bog kao Stvoritelj susreće se u tri prostora: nebo, zemlja, podzemlje. On se slavi u toj sveobuhvatnosti. Gospodar je sve povijesti u kojoj imaju udjela Izrael i pogani (4,27b). Odgovor se zajednice pokazuje Lukinim ukoliko molitva slavi spasenjska Božja djela u nevolji (Lk 5,26; 7,16; Dj 16,25-26). Radi se o potpunoma od Luke oblikovanoj perikopi. U svom obliku Dj 4,23-31 odgovaraju ranokršćanskoj molitvenoj vrsti (zazivi, Božji naslovi, prikaz povijesti, prenošenje). Molitva je sačuvala sastavnice rane liturgije koje ne potječu od autora. Ni Luka nije htio izvijestiti o molitvi nego je htio po molitvi učvrstiti svoje stanovište. Zajednicu okupljenu na bogoslužje, vijećanje i svjedočanstvo Luka doživljava kao vlastitu zajednicu. Tako Luka molitvu nije sastavio nego najvjerojatnije preuzeo i preradio.

Redak 25a preopterećen je gramatikom pa Luka kvalificira navod Ps 2,1-2 kao Božje obećanje. Uvodno objašnjenje u kojem se Isus oslovljava kao sveti Sluga je predlukin (27). Analogija sadašnje situacije uspoređena je s Herodovom i Pilatovom presudom (27) makar su Isusa proglasili nedužnim (23,14-15). Ovdje stoji predlukin izvještaj tumačenja Psalma. Usprkos Lukinom izvještaju muke sudionici Isusovog procesa po predlukinoj kristološkoj predaji se ne razlikuju, što-

³² Slovenski standardni prevod SSP (Ljubljana 1996.) govori radije o hebrejskom stilu i naravno o starozavjetnim prisjećajima.

³³ Usp. J. ZMIJEVSKI, Die Apostelgeschichte, ... 225.

³⁴ *Isto*.

³⁵ ISTI, 226.

više svi se oni prikazuju prema navedenom Ps 2, 1-2 kao saveznici protiv Isusa Pomazanika (26-27) koji su usprkos tome ispunili volju Božju (28). Lukina povijest Isusove muke zna kako su se Herod s Izraelcima i Pilat s poganima urotili protiv Boga i njegovog svetog Sluge Isusa. Jedino Isusova muka kod Luke iznosi Herodovu ulogu i njegovo kasnije prijateljstvo s Pilatom (Lk 23, 6-16). Pitanje Lukinog autorstva ostaje otvorenim: je li Luka ovo mjesto sastavio s povratnim pogledom na muku ili mjesto predstavlja predaju koja je utjecala na Lk 23, 6-12? Zajednica, izvorno Sluga Božji, svi kršćani, prije svega apostoli, trebaju pomoć i snagu za službu na riječi Božjoj (29). Molitva vrijedi kao ozdravljenje koje kao imenica dolazi triput i to samo kod Luke. Glagol dolazi kod Luke češće nego zajedno u svim evanđeljima. Luka ovdje donosi prošnju zajednice (30) pri čemu se misli na apostole jer oni su najodličniji nosioci čudesne snage (2, 43). Luka završava odlomak s duhovskim događajem koji je on pronašao u vrlo zgusnutom izvještaju prazajednice i pretvorio ga u molitvu (31). Potres kao ilustracija uslišenja molitve mogao bi biti izraz poganske pobožnosti koji je Luka preuzeo za svoje helenističke čitatelje.³⁶ Svakako treba prihvatiti da Luka simbol potresa kao motiv bogoobjave starozavjetno-židovske tradicije primjenjuje u svojim zajednicama.³⁷ Prethodno ljuljanje ukazuje na ispunjenje s Duhom Svetim (31).

Sabrana su dakle mjesta o krivici za Isusovu smrt;³⁸ u predlukinoj izreci ukazuje se na Židove (Herod) i Rimljane (Pilat) (2, 23; 3, 13-14; 4, 27; 13, 28). Luka inače stalno pripisuje inicijativu i krivnju Isusove smrti poglavarima i jednom dijelu Židova (Mk 15, 15; Lk 23, 25-26).

II. Pojedini reci³⁹ i njihovo izlaganje

Redak 23: *Otpušteni, odoše svojim i javiše što im rekoše veliki svećenici i starješine.*

Bez navoda imena izvještava se kako su Petar i Ivan nakon oslobođenja došli k svojim i javili što su im veliki svećenici i Lukini starješine rekli. Prvi cilj apostola tvori okupljanje. Starozavjetni izraz »svojima« upućuje na Boga Stvoritelja (Izl 20, 11; Ps 146, 6). Izraz »svojima« tumači Dupont kao krug Dvanaestorice.⁴⁰

---

³⁶ Usp. E. HAENCHEN, *Die Apostelgeschichte, Kritisch-exegetischer Kommentar über das Neue Testament*, KEKNT, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen 1965., 187.

³⁷ Usp. R. PESCH, *Die Apostelgeschichte, I. Teilband*, ... 174.179.

³⁸ Usp. Jerome Bible Commentary JBC, (London - Dublin - Melbourne 1970.), 179.

³⁹ Njemačka tumačenja temelje se na Jedinsvenom prijevodu (Einheitsübersetzung EÜ).

⁴⁰ To zastupaju: Blass, Grosheide, Jacquier, Rackham, Ricciotti, B. Weiss i dr. Za apostolsko se razumijevanje zalaže i argumentira prije svega Dupont. Apostoli, a ne svi vjernici, naviještaju riječ Božju. Propovjednicima je lakše naviještati ako je njihovo poslanje popraćeno čudesima.

Poneki egzegete vide u njima apostolski kolegij koji moli za izvršenje njihova poslanja. Ne misle se samo drugi apostoli već vjernici, dio prazajednice. Većina komentara misli na zajednicu.⁴¹ Izraz »svojima«, bliski pripadnici (1 Tim 5, 8) apostola (1 Tim 5, 8) su članovi zajednice (24, 23), kao što su bili učenici za Isusa (Iv 13, 1; Mt 12, 49 par). Oznaka »svojima«, kao njihova braća i sestre odgovara dakle kršćanskom imenu braće (1, 15) kao i zajedništvu dobara (2, 44-47). Ovdje postoji potpuna jednodušnost između apostola i drugih kršćana. Po prvi puta izvještava se u Djelima apostolskim o velikim svećenicima. Oni su glavari, dakle saducejska vodeća skupina koja je sa starješinama tvorila Veliko vijeće. Od njih potječe zabrana propovijedanja. Čudo ozdravljenja bilo je poznato (4, 22). Skup je doznao i o protivljenju apostola što pretpostavlja molitvenu prošnju (4, 19-21. 29-30). Valja spomenuti da je molitva rezultat ranijih progona (4, 23-31).⁴²

Redak 24: *Kad su oni to čuli, jednodušno podigoše glas k Bogu i rekoše: Gospodine,⁴³ ti si stvorio nebo i zemlju i more i sve što je u njima.*

Zajednica u svojoj sveukupnosti i na jednom mjestu moli Boga. Biblijski govoreći zajednica je podigla jednodušno svoj glas. Njihova naizmjenična molitva usrdno moli Boga za snagu na smjelo priznanje usprkos opasnostima koje prijete od židovskog vrhovništva. Nema nikakvog prethodno sastavljenog molitvenog obrasca, molitva je izrasla iz situacije. Bog se oslovljava liturgijski obojenom izrekom (usp. Ps 146, 6; Neh 9, 6; Dj 10, 6; 14, 7; Dj 14, 15; 17, 24).⁴⁴ Zajednica smatra da je vjerojatno izrekla ono bitno. Možda su se prisjetili Ezekijine molitve pred mnogo stoljeća (Iz 37, 16-20). Gospodar, *despota*, jest ime za Božje gospodstvo nad svemirom (Jdt 9, 12; 3 Mak 2, 2).⁴⁵ »Gospodar«, *despota*, ne sadrži u originalnom smislu nikakav negativni prizvuk. Izraz je uglavnom Lukin. No riječ se susreće i u LXX, kod Filona, Josipa Flavija i u odgovarajućem masoretskom

---

Apostoli mole, ne kršćanska zajednica kao takva. Molitva u Dj 4 govori o službi apostolskog poslanja; jer se molitva neposredno ispunjava, mora se priznati zasluga svih molitelja da bi oni mogli biti apostoli. Molitelji zazivaju Boga s *despota*, Gospodar (24) i sami se označuju kao *douloi* sluga riječi (29). Te se oznake pokrivaju točno s tvrdnjom kada se obavlja molitva u apostolskom kolegiju. (J. DUPONT, Studi sugli Atti degli apostoli, ... 891.).

⁴¹ Tako misle: Bauernfeind, Beyer, Bruce, Hoenicke, Keulers, Knopf, Kürzinger, Lake-Cadbury, Noesgen, Rose, Renić, Wndt, Wikenhauser, Zahn, Zeller i dr. (*Isto*).

⁴² Usp. G. O'COLLINS – G. MARCONI, Luke and Acts, Paulist Press, New York – Mahwah, New Jersey 1991., 156.

⁴³ Nije uporabljen naslov *Kyrios*, jer bi on mogao označavati i Krista, nego *Despota*, koji se u LXX susreće otprilike 25 puta.

⁴⁴ Usp. A. WIKENHAUSER, Die Apostelgeschichte, Regensburger Neues Testament RNT, Regensburg 1961., 67.

⁴⁵ Tako se oslovljava Bog u grčkom svijetu (LXX i Novi zavjet). Više uz taj naslov vidi u: D. J. HARRINGTON, B. V. VIVIANO, R. J. KARRIS, R. J. DILLON, Ph. PERKINS, Komentar Evanđelja i Djela apostolskih, (Prijevod), Vrhbosanska katolička teologija, Sarajevo 1997., 431.

tekstu gdje se pripisuje Jahvi.⁴⁶ Prvo Božje svojstvo izraženo je participno: *ho po-iesas*, ti si učinio, Stvoritelj. U Iz 37, 16-20 (2 Kr 19, 15-19) Bog se oslovljava kao Stvoritelj. Zaziva se Gospodar koji odgovara oslovljavanju Sluge Isusa (27.30; usp. Lk 2, 29; Otk 6, 10). Taj biblijski naslov govori o već gore spomenutom Gospodinu kao stvoritelju trodjelnog svemira: neba, zemlje i mora sa svim stvorenjem. Djelovanje se oslabljuje zbog prevelike opterećenosti retka 25.

Reci 25-26: *Ti si na usta oca našega, sluge svoga Davida, po Duhu Svetom rekao*.⁴⁷ Zašto se bune narodi, zašto puci ludosti snuju? Ustaju kraljevi zemaljski, knezovi⁴⁸ se rote protiv Gospodina i protiv Pomazanika njegova.

Prva polovina retka 25 je konfuzna i nejasna. Dibelius mjesto o Davidu smatra nemogućim izričajem u Djelima apostolskim.⁴⁹ Neki rukopisi manje vrijednosti (rukopisi 181, 614 iz bizantske predaje) redak 25: »*ti si na usta sluge svoga, oca našega Davida, po Duhu Svetom rekao*« čitaju jednostavno »kao usta Davidova«. Tome odgovarajuća daljnja oznaka našeg oca Davida: »sluge svoga« odstranjuje svaku uputu na Duha Svetoga. Dibelius briše »oca našega i »po Duhu Svetom«. ⁵⁰ Towey čita također samo »oca Davida«. ⁵¹

Tekst je izmijenjen i prijevod nesiguran. Gramatički teška i iskvarena tvorba uvoda molitve povezuje slijedeće izreke:⁵² Bog je govorio po Duhu Svetom, njegov Sveti Duh rekao je »na usta Davidova« (1, 16). Tekstovi B i D govore o Duhu Svetom. David je označen kao Božji »sluga« (usp. Lk 1, 69). Drugi dio slavi dakle Svedržitelja u Izraelu po njegovoj riječi, *ho eipon* koju je rekao. Molit će za njegov sadašnji zahvat. Bog je govorio na usta Davidova, sluge Božjega i govorio je po Duhu Svetom kao prorok. Jedna loše prenesena uvodna izreka naglašava da je slijedeći tekst makar Davidov ipak Božja vlastita riječ (1, 16). Kod Židova je Ps 2 vrijedio već prije Kristova dolaska kao mesijansko proročanstvo. Složena egzegeza Ps 2, 1-2 tvori središte molitve. Taj psalam, prije svega u svom drugom dijelu (2, 7) navodi se kod Kristovog krštenja i preobraženja (Lk 3, 22; 9, 35 par.) i pripa-

---

⁴⁶ Usp. J. A. FITZMYER, *The Acts of the Apostels*, ... 308.

⁴⁷ Haenchen (E. HAENCHEN, *Die Apostelgeschichte*, ... 184-185), oslonjen na Preuschena (Glossen) nudi gotovo prelaku *Koine*-tekstualnu varijantu (Jerome Bible Commentary JBC, ... 179). On je naime odstranio izraz »našega Oca« i »po Duhu Svetom« kao »kasnije uvučene dodatke«.

⁴⁸ Isti izraz *arhontes* u Lukinom je razumijevanju oznaka sinedrista, odnosno velikih svećenika (Dj 4, 5.8).

⁴⁹ Usp. J. A. FITZMYER, *The Acts of the Apostels*, ... 308.

⁵⁰ ISTI, 308-309.

⁵¹ *Isto*.

⁵² A. L. ASH, R. OSTER, *Djela apostolska*, Uvod i komentar, (Prijevod), Dobra vest, Novi Sad, 1986., 67.

dao je biblijskoj crkvenoj zbirci (Dj 13, 33⁵³; Heb 1, 5; 5, 5). Velika molitva navodi Ps 2, 1-2 po LXX. Cijeli psalam govori o silnoj Božjoj moći nad narodima. Protivnici se pozivaju da se podrede Bogu i njegovom Pomazaniku. Narodi, izvorno stranci, *gojim* (25) u retku 27 tumače se kao Izrael⁵⁴. Zatim slijede nacije, pogani. David je prorekao neprijateljski stav zemaljskih kraljeva i gospodara protiv Boga i Mesije. Čisti starozavjetni psalamski navod traži objašnjenje. Tako uvodi molitva u egzegezi Ps 2, 1-2 proroštvo o Isusovoj mucu.

Reci 27-28: *Rote se uistinu u svom gradu na svetog Slugu tvoga Isusa, kog pomaza, rote se Herod i Poncije Pilat zajedno s narodima i pucima izraelskim da učine što tvoja ruka i tvoja volja predodredi da se zbude.*

Isusova muka i trpljenje ovdje počivaju na starozavjetnoj pripremi. U njegovoj mucu naviješta se Božji plan. Protivnici su se jednodušno našli na istom mjestu u Jeruzalemu da nađu Božjeg Pomazanika. Misao pomazanja povezuje redak 27 s retkom 26. Redak 27 sadržajno predstavlja parafrazu, bolje nastavak i primjenu Ps 2, 1-2. Pogled unatrag na Isusovu muku pokazuje da su molitelji razmatrali svoje vlastito progonstvo kao nastavak progonstva njihova učitelja. Prethodno naveden Ps 2 razumijeva se ovdje kao proročanstvo o Kristovoj mucu (Dj 2, 25-28). U toj molitvi kao i u Petrovim govorima riječ je o Kristu i Božjem planu koji je smjerao na njegovu patnju (3, 18; također 26, 22-23). Kralj Herod u Petrovim govorima kao i obrađivanju molitve povezuje se s izraelskim plemenima kao upravitelj Poncije Pilat s poganima. Izraz »sveti Sluga« (27.30) prisjeća na izdaju i zatajenje Sveca i Pravednika (3, 13-14). U etimologiji Krista Mesije redak 26 (Iz 6, 1-3; Lk 4, 18) govori u glagolskom obliku *ehrisas* o Isusovom proročkom pomazanju u njegovom krštenju (10, 38; Lk 3, 22).⁵⁵ Polazeći od Ps 2 (Pomazanik u Ps 2, 2 i Sin u Ps 2, 7) i Deuteroizaije (Sluga Božji u Iz 41, 1 i dr.) nadovezuje se predaja o Mesiji i patničkom Sluzi (Lk 3, 22). Da bi po mucu uništili tog Božjeg Slugu i Mesiju, rote se protivnici bez znanja (3, 17d) da su izveli što je Božja ruka u svojoj moći predodredila kao plan spasenja (2, 23; 4, 10-12; 13, 27-29).

Ponešto je i to što su izvršili Isusovi protivnici što je bilo zaključeno u Božjoj providnosti i pripadalo je utvrđenom planu Božjem. Molitva ponavlja to što je Petar izrekao u duhovskom govoru (2, 23). Po prvi puta se u Djelima apostolskim govori o božanskoj providnosti.⁵⁶

Redak 29: *I evo sada, Gospodine, promotri prijjetnje njihove i daj slugama svojim sa svom smjelošću navješćivati riječ tvoju!*

⁵³ Luka na tom mjestu navodi izričito »drugi« Psalam (2, 7) izdvajajući Isusovo sinovstvo.

⁵⁴ Izrael bi valjalo označiti s riječju *amim*, koja znači »(domaća) plemena, narodi«.

⁵⁵ Pomazanje prisjeća na važnost Duha u Isusovom životu (Lk 4, 1.14).

⁵⁶ Usp. J. A. FITZMYER, *The Acts of the Apostles*, ... 310.

Ovdje se nalazi prijelaz opisa bolne situacije do dijela kojim se završava molitva, naime prošnja. »I evo sada«, w "atta⁵⁷, kai nun, s pripadnim imperativom prilagodba su starozavjetnim molitvama u kojima najvažniji dio započinje takvim zazivom (2 Kr 19, 19). Spoznaja prijetnji potječe iz Ezekijine molitve (Iz 37, 17). Zajednica zna za svoju nevolju koja odgovara Isusovoj nevolji (27). Prijetnja je poznata ali zajednica želi Božju snagu da bi služila Božjoj riječi. Likovi su ovdje sluge kao David i prije svega Isus (25.27.30). Zajednica će se u tome provjeriti i moli kao često u Djelima apostolskim za daljnje Božje djelovanje,⁵⁸ za pouzdanu smjelost u Božjih slugu, svakako apostola (kao 16, 17) i to za prijestup zapovijedi vlasti o zabrani nastavka djela o Isusu (4, 18-20). Prazajednica je svjesna da služi evanđelju (8, 25).

Redak 30: *Pruži ruku svoju da bude ozdravljenja, znamenja i čudesa po imenu svetoga Sluge tvoga Isusa.*

Protivnici se ne spominju iznova ali se u pogledu početka molitve pretpostavljaju (23 a ne 27). Imperativ druge prošnje smjera na dar ozdravljenja, znakova i čudesa po Sluzi Isusu (2, 17-21). Neka Bog izvede od Joela (3, 1-2) obećane znakove i čudesa po Izaijinom patničkom Sluzi. Neka ispruži svoju snažnu ruku (Lk 5, 13), neka pokaže svoju silu.⁵⁹ Izvanredna pomoć dolazi od Boga jedino u Isusovom imenu. Isus je stekao svoju moć ozdravljenja po poslušnosti u mucu što se izražava u slici svetog (patničkog) Sluge (Božjeg). S tim svečanim skladom završava molitva. Uloga Isusovog imena igra ovdje posebno važnu ulogu jer je Veliko vijeće zabranilo Petru i Ivanu govoriti ili poučavati u imenu Isusovom (4, 17).

Redak 31: *I pošto se pomoliše, potrese se mjesto gdje bijahu sabrani. I svi se napuniše Duha Svetoga te stanu navješćivati riječ Božju smjelo.*

Potres i ljuljanje odgovor su Duha gdje su bili okupljeni i to je znak moći koja će pratiti propovijed riječi Božje.⁶⁰ Kao u Dj 1 tako i ovdje: molitva vodi silnom iskustvu Božje blizine, Duhovima, bolje »malim Duhovima« (31).⁶¹ Duh Sveti je kod Luke i kod Pavla u biti molitve.⁶² Dogodila se spiritofanija, duhoobjava, drugi blagdan Duhova.⁶³ Darove Duha Svetoga promatraju mnogi kao spasenjski značaj Djela apostolskih.⁶⁴ Duh Sveti osposobljava za smjelo navještenje riječi Božje ka-

---

⁵⁷ Izraz se susreće pet puta u Lukinom djelu. Čitav redak obojen je Lukom.

⁵⁸ U zajednici (2, 42), kod Stjepana (6, 10), kod Filipa (8, 6) i dr.

⁵⁹ On je to dokazao po imenu Isusovu pri ozdravljenju uzetoga, kod opomene Hananije i žene mu Safire ili kod velikih Stjepanovih djela (3 – 7).

⁶⁰ Usp. J. A. FITZMYER, *The Acts of the Apostels*, ... 311.

⁶¹ Tu oznaku upotrebljava Jeruzalemska Biblija (BJ), (Zagreb 1994.).

⁶² Usp. O. CULLMAN, *La preghiera nel Nuovo Testamento*, ... 183.

⁶³ *Isto*.

⁶⁴ Usp. R. J. KARRIS, *Prayer and the New Testament*, Herder and Herder, New York 2000., 78.

ko će Luka još često naglašavati.⁶⁵ Nakon molitve zajednica doživljava nove Duhove. Mjesto se potrese (1, 13; 2, 1; 5, 12), Duh Sveti silazi na sakupljene i pokreće se zadatak proširenja Božje riječi (Ps 68, 8; 2 Tim 1, 7). Zastupnici starog Božjeg naroda još su se jednom odlučili protiv imena Isusova i njegovih nasljedovatelja (4, 16-17). Zajednica je molila za apostole. (29). Nastali potres odgovara silnom šumu na dan Duhova (2, 2) ili kasnijem potresu (16, 26). Doći će Duh Sveti kojim će Bog, kao na Duhove, sve ispuniti (2, 3-4). Duh Sveti omogućuje Isusovim učenicima da djeluju kao on.⁶⁶ Sadržaj molitve nije Duh Sveti nego smjelost za govor i snaga da se izvedu ozdravljenja i čudesa (29 sl). I učenici su tako oboružani da uistinu smjelo navijeste Božju riječ (31) i proizvedu znakove i čudesa (5, 12). Bog je uslišio prošnju za smjelost Božje riječi (Lk 11, 13):⁶⁷ »te stanu navješćivati riječ Božju smjelo«. ⁶⁸ Redak 31c ukazuje na daljnje vijesti: govori se o zajedništvu dobara (4, 32-37); usprkos novim progonstvima (5, 17-41) apostoli naviještaju evanđelje o Isusu Kristu (5, 42). Po Duhu Svetom, tj. Božjom snagom mogu se poput Isusa riječju i djelom pokazati kao oni koji imaju vlast. Ali djelovanje je raznoliko: molitva – Duh, molitva – svemogućće djelovanje kod Isusa i kod njegovih učenika.⁶⁹ Riječ Božja govori o značenju Isusa Krista za čovječanstvo.⁷⁰

III. Građa za kristološko životno oblikovanje

1. U recima 24 sl. radi se o davidovskom kralju Mesiji. Ps 2 proriče patnju Božjeg Pomazanika. Zemaljski vladari su neprijateljski raspoloženi. Luka ističe tri stvari: a. Protivnici su se urotili na svetom mjestu kao nekoć protiv proroka, tako pred kratko protiv Isusa i sada protiv apostola. b. Progonili su Isusa, Slugu Božjeg i Mesiju. c. Ali i protivnici Krista po Božjoj ruci pridonijeli su planu spašenja djelatni kao Kristova oruđa.⁷¹ Prijetnje potječu od velikih svećenika i starješina. Kristovo se progonstvo u Crkvi nastavlja protiv njegovih nasljedovatelja. Ali zajednica moli za smjelost poslanja. Svi su ispunjeni Duhom Svetim. I naviještali su⁷² tada uvijek iznova Božju riječ smjelo. Ne radi se samo o molitvi tada nego

⁶⁵ Usp. K. KLIESCH, *Apostelgeschichte*, Katholisches Bibelwerk, Stuttgart 1986., 62.

⁶⁶ Usp. L. FELDKÄMPER, *Der betende Jesus als Heilsmittler nach Lukas*, Steyler Verlag, St. Augustin 1978., 319.

⁶⁷ Usp. C. TOMIĆ, *Počeci Crkve*, Petar prvak apostolski, Provincijalat hrvatskih franjevaca konventualaca, Zagreb 1994., 64.

⁶⁸ *Terminus technicus* ranokršćanske misijske propovijedi, tj. Isusove poruke. Usp. također: A. L. ASH, R. OSTER, *Djela apostolska*, ... 69.

⁶⁹ Usp. L. FELDKÄMPER, *Der betende Jesus als Heilsmittler nach Lukas*, ... 320.

⁷⁰ Usp. J. A. FITZMYER, *The Acts of the Apostles*, ... 311.

⁷¹ Usp. J. ZMIJEVSKI, *Die Apostelgeschichte*, ... 228.

⁷² U imperfektu.

o aktualnim iskazima.⁷³ Duh predstavlja proročku Božju sadašnjost, jača Isusove učenike da idu naprijed, da naviještaju. Molitva je izrečena intelektualno, ali ima biblijsku pozadinu.⁷⁴

2. Molitva pokazuje dva kršćanska stanovišta. a. Kršćani nisu kao protivnici: traže utočište u molitvi – a ni jednu drugu snagu ni silu. b. Molitva tumači prema Luki neka važna ekleziološka gledišta.⁷⁵ Posrijedi je Crkva u molitvi jer molitva pripada temeljnoj i neporecivoj sastavnici crkvenog života i svake zajednice. Molitva povezuje s Bogom, Isusom Kristom i s članovima međusobno. Tako je zajednička molitva izraz zajedništva i tvori ga. Oslobođeni idu »svojima« i iznose im izvještaj. Vjernici usvajaju apostolsku stvar za sebe, mole s njima i za njih. Osobna odgovornost doprinosi dobrobiti cjeline. c. Crkva kao ugrožena zajednica znači nastavak Isusove sudbine. Višestruke napasti i progonstva koja su pogodila Crkvu, poimence njezine predstavnike traže da se promotri i vrednuje kristološki kontekst. d. Crkva se susreće kao zajednica određena da dade svjedočanstvo o Kristu. Trajno je upućena na nove Duhove, na Duha Svetog, naročito u vrijeme nevolje i progonstva. Po Duhu Svetom ima smjelost kršćanske molitve zajednice.

Isus nije bio samo učitelj i uzor učenika već i uzročnik molitve.⁷⁶ Zajednica učenika moli ne samo onako kako je molio Isus već moli po Isusu.⁷⁷ Prema Karri-su molitva u Dj 4, 24-30 je najdulja.⁷⁸ Molitve su u Evanđelju po Luki i u Djelima apostolskim nosioci Lukine teologije.⁷⁹ Karris nadahnut Fitzmyerom vidi paralelu u bogoobjavi kod Mojsija (Izl 20, 18-21) i u potresu Djela apostolskih (4).⁸⁰ Josip Flavije klanja se Božjoj providnost kao što je slučaj u Dj 4, 28.⁸¹ Lukina molitva objedinila je najzgušnutije zahvalu, zapravo je uvela povijest spasenja sa svojom molitvom što je ilustrirano početkom (24) i svršetkom (31). Tako je u Evanđelju po Luki s himnima: Blagoslovljen, Veliča i Sad otpuštaš (1 - 2). U Lukinoj molitvi su dakle vjeroispovijest, Božja suverenost, dokazivanje protiv Božjeg Pomazanika i patničkog Sluge Božjeg prikazani u suglasju s Božjom providnošću, evangelizacijom.

Ovaj odlomak sadrži dakle teološko bogatstvo. Poslanje apostola svjedoči o Božjoj riječi usprkos prijetnjama. Apostoli mole za posredovanje snage po Duhu

---

⁷³ Usp. J. ZMIJEVSKI, *Die Apostelgeschichte*, ... 228.

⁷⁴ Usp. J. A. FITZMYER, *The Acts of the Apostels*, ... 307.

⁷⁵ Usp. G. SCHNEIDER, *Die Apostelgeschichte*, I. Teil, ...355.

⁷⁶ Usp. R. J. KARRIS, *Prayer and the New Testament*, ... 76.

⁷⁷ ISTI, 67.

⁷⁸ ISTI, 77. Usp. također bilješke 8. i 16.

⁷⁹ *Isto*.

⁸⁰ *Isto*.

⁸¹ Usp. J. A. FITZMYER, *The Acts of the Apostels*, ... 306-307.

Svetom. Bog neka im dopusti velika djela u snazi imena Isusa Krista. Prorečena je Isusova muka i sada je prenesena na situaciju apostola. Krist i Apostoli povezani su tom mukom jer ona pripada u Božji spasenjski plan. Duh Sveti ispunio je srca Isusovih slugu hrabrošću i neustrašivošću.

Palestinska uporaba pojma »Sluga Božji« starija je od Luke.⁸² Po sebi sveti Sluga ima posla sa Svetim Duhom. »Svetac« i »Pravednik« ne dijele se od »Božjeg Sluge«, jer u recima 27 i 30 stoji »sveti Sluga Božji«.⁸³ »Sluga Božji« primjenjuje se na Isusa (4, 27.30) ali se također usko povezuje s naslovom »Krist« (4, 26). Sluga Božji je i David. U Bibliji postoji i kolektivno značenje: Sluga je izraelski narod ili ovdje u Djelima apostolskim su to apostoli inače kršćani ali se ne označuju s *pais*, sluga, rob, nego *douloi*, sluge, robovi. Luka je dakle mesijansko razumijevanje u molitvi pretvorio u ekleziološko razumijevanje.⁸⁴ Molitva se završava prošnjom za izbavljenje. Ovdje se također susreće kristološki naslov Mesija. Mesija tu stoji kao u nekoj funkcionalnoj kristologiji. Luka jedini u Novom zavjetu rabi naslov Krist Božji (3, 18; 4, 26; usp. Lk 2, 11; 2, 26; 23, 35). Latio se prenesenog svjedočanstva i umeće u molitvu zajednice kristološki tekst (4, 25-29).⁸⁵ Bez isključenja prvih mesijanskih tumačenja, kumranska je zajednica uz pomoć Božjeg Pomazanika ugledala svoj pravi izbor.⁸⁶ Ali kršćani radije govore o Kristu. Apostoli Petar i Ivan tumače sveti tekst za svoje ciljeve. Znaju da je progovstvo apostola i kršćanske zajednice nastavak Isusove kobi. Pojednosti teksta ponavljaju pozitivnu ulogu Kristove sudbine i djelovanja.

⁸² Naslov Sina Čovječjega isto je tako star i isto ga tako valja tražiti u Palestini.

⁸³ Jerome Bible Commentary JBC, ...180.

⁸⁴ Usp. G. SCHNEIDER, Die Apostelgeschichte, ... 355.

⁸⁵ Usp. J. ZMIJEVSKI, Die Apostelgeschichte, ... 225.

⁸⁶ Usp. J. DUPONT, Studi sugli Atti degli apostoli, ... 507-508.

Summary

THE PRAYER OF THE COMMUNITY BETWEEN TRADITION AND TROUBLES

The Lukian text, Lukian foretexts and meaning.

The prayer in Act 4, 23-31 is introduced by general treating on biblical prayer and the prayer in the New Testament. Introductory follows further the Old Testament's background and the treating of the text. It is particularly exposed the Lukian tradition. Afterwards follows the second part as the exegetical-biblical explanation of the singular verses of the prayer in Act 4, 23-31. The article concludes with christological summary and gives a theological perspective view.

Key words: *The prayer, evangelist Luke, the apostolic Church, Christology.*